

POSTAVENIE SVÄTEJ STOLICE V MEDZINÁRODNOM PRÁVE A V DISKUSIÁCH SVETSKÝCH PRÁVNÍKOV

Prof. JUDr. Marek ŠMÍD, PhD.
rektor Trnavskej univerzity v Trnave

The Position of the Holy See in the International Law and in the Discussions of Secular Lawyers

The author points out to two questions which need to be discussed separately – one being the reception of the canon law into the civil law and the other being the validity and effectiveness of bilateral treaties with the Holy See. Two partial treaties between the Holy See and the Slovak Republic have not yet been signed despite being anticipated in the Fundamental treaty of 2000: one on the conscientious objection, the other on the financing of the Church. The author presents professional arguments for both sides.

S postavením Svätej stolice na medzinárodnom poli a najmä s fenoménom konkordátov, úzko súvisí v ostatných rokoch diskusia, týkajúca sa autonómie a nezávislosti civilného práva, ktorá má vnútroštátny i medzinárodný rozmer. Osobitne sa diskutuje o dvoch otázkach.

Prvou je otázka recepcie kánonického práva a noriem z oblasti učenia Katolíckej cirkvi do civilného práva vzhľadom na princíp nezávislosti a autonómie štátnych právnych systémov.

Druhou je otázka opodstatnenosti a efektívnosti medzinárodných bilaterálnych ľudskoprávnych pravidiel so Svätou stolicou v konkordátoch vzhľadom na existenciu ústavných pravidiel v tejto oblasti, ako aj multilaterálnych medzinárodných zmlúv o ľudských právach, najmä v oblastiach ochrany slo-

body náboženstva a slobody svedomia. V tejto súvislosti sa chcem dotknúť aj konkrétneho aplikačného výstupu viac – menej teoretických záverov tejto prednášky, a to možnej koncepcie ochrany slobody svedomia na Slovensku prostredníctvom bilaterálnej zmluvy so Svätou stolicou.

Kódex kánonického práva z roku 1983 v kánone 22, ako aj Kódex kánonov východných cirkví z roku 1990 v kánone 1504, ustanovili, že recepcia civilného práva do kánonického právneho poriadku a povinnosť jeho dodržiavania vyžaduje súlad civilného práva s Božským právom. Súčasne musí byť splnená podmienka, že kánonické právo neustanovuje iné pravidlá. Civilné, či štátne, právo je subsidiárnym prameňom kánonického práva v tých prípadoch, v ktorých kánonické právo výslovne odkazuje na civilné právo.

Zo strany štátu, podobne Ústava Slovenskej republiky ustanovuje vylúčnosť svojho právneho poriadku na území Slovenskej republiky, vrátane najpodstatnejšej otázky, ktorou je viazanosť sudcu len civilným právom.

Určitá dohoda na rešpektovaní noriem kánonického práva na základe Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou vyvolala diskusiu o prípustnosti prieniku kánonického práva do slovenského práva. Ako možno vidieť, určitá miera prieniku tu jednostranne skutočne je. Podľa môjho názoru je však vždy vyjadrením ústavného princípu autonómie Cirkvi vo vlastných záležitostiach, ako to preukazujú priame odvolávky na rešpektovanie kánonického práva zo strany Slovenskej republiky v Základnej zmluve.

Z hľadiska obsahu noriem kánonického práva, ústavného práva, ako aj konkordátneho práva možno uzavrieť, že civilný právny systém, ako aj kánonický systém sú v zásade skutočne vysoko autonómnymi a nezávislými, čo potvrdzujú tak normy kánonického práva, ako aj civilného práva. Z pohľadu civilného práva toto platí samozrejme aj voči postaveniu učenia Katolíckej cirkvi v oblasti civilnej právnej regulácie. Tieto závery treba rešpektovať napríklad pri tvorbe konkordátov a vôbec pri všetkých právnych normách upravujúcich postavenie cirkví alebo slobodu náboženstva a slobodu svedomia.

Princíp autonómie a nezávislosti civilného práva vyvoláva aj ďalšiu otázku: opodstatnenosť ľudsko-právnych úprav v konkordátoch ako bilaterálnych zmluvách medzi štátmi a Svätou stolicou. Existencia multilaterálnych medzinárodných zmlúv o ľudských právach, najmä v oblastiach ochrany slobody náboženstva a slobody svedomia, ako aj ústavná, či európsko-právna ochrana tohto druhu základných práv v ústavách jednotlivých štátov, týkajúca sa všetkých obyvateľov bez ohľadu na ich vyznanie a s ohľadom na vzrastajúcu pozornosť venovanú princípu rovnosti a nediskriminácie, posilňuje názor, že úprava ľudských práv v bilaterálnych zmluvách uzavretých medzi štátmi a Svätou stolicou je nadbytočná a neštandardná. Mám opačný názor: treba brať do úvahy princíp voľnosti v zmluvných vzťahoch – strany sa môžu dohodnúť na čomkoľvek, čo sa neprieči základným právnym normám alebo ich záväzkom. Ďalej, individuálne konkordátne úpravy dokážu lepšie reagovať na podmienky v danej krajine a tým lepšie špecifikovať právnu úpravu. Bilaterálna zmluva s cirkvou, ktorá je súčasťou právneho systému štátu a nie je v rozpore s uvedenými normami, je potvrdením dodržiavania ľudských práv. Navyše sa ukazuje, že všeobecný trend potláčania slobody svedomia a príklon k relativistickému pohľadu na hodnoty v práve vyžaduje takúto úpravu, pričom táto ju môže stabilizovať, spresňovať a konkretizovať jej aplikáciu v podmienkach lokálnej cirkvi pôsobiacej v určitom štáte.

Oba uvedené závery, teda požiadavka vychádzať zo spoločnosťou dlhodobo akceptovaného princípu autonómnosti a nezávislosti právnych systémov civilného práva a kánonického práva, ako aj opodstatnenosť bilaterálnych zmlúv so Svätou stolicou, ktoré upravujú oblasť ľudských práv, nie sú teoretickými úvahami, ktoré by mali vyplňať voľný čas právnych vedcov. Dovolím si to demonštrovať na poslednej úvahe počas tejto prednášky: o možnej koncepcii ochrany slobody svedomia na Slovensku prostredníctvom bilaterálnej zmluvy so Svätou stolicou.

Myšlienka bilaterálne zmluvne špecificky upraviť možnosť uplatňovania výhrad vo svedomí na Slovensku je bez pochyb správna a veľmi potreb-

ná a to práve z dôvodov, ktoré som pred chvíľou uviedol. Na prvom mieste by som mohol uviesť celý rad príkladov a tendencií, ktoré v Európe posúvajú a menia kresťanský náhľad na svet a morálne princípy. Podstatou veci je to, že Slovensko je živou súčasťou tejto Európy a nebude na ňu vplývať inak, než tým, čo máme v sebe ako ľudia tu žijúci, a ruku na srdce – nie sme už dnes dostatočne vzdialení od pochopenia kresťanskej reality?

A navyše, platí princíp, určite už v rozhodovaní európskych súdov, že ak preváži vo väčšine štátov únie určitý názor, a to i morálnej oblasti, bude sa uplatňovať aj voči štátu, ktorý by sa ním prípadne nestotožňoval.

Jedinou možnou garanciou zdravého práva zostáva medzinárodná zmluva ako externý činiteľ slovenského práva fungujúci na základe známeho princípu *pacta sunt servanda*. Poznamenávam v tejto súvislosti, že i keď nie je všetko právo, právo výrazne posúva ľudské hodnotenie a tým ovplyvňuje svedomie človeka, prvú z jeho hodnôt.

Vrátim sa k aplikácii záverov na konkrétny slovenský príklad výhrad vo svedomí. Týka sa najmä rešpektovania princípu nezávislosti a autonómie civilného práva, na ktorý sa tak trochu pozabudlo.

Spomínate si na diskusiu konanú na Slovensku i v Európskej únii o návrhu zmluvy o výhradách vo svedomí pred niekoľkými rokmi? Išlo snáď o dobrý pokus, ktorý však v sebe skrýval minimálne dve krehké a neudržateľné právne koncepcné konštrukcie súvisiace s autonómiou právnych systémov.

Po prvé, zmluva mala ambíciu byť priamo vykonateľnou, čo znamená, že civilný štátny sudca sa mal pri svojom rozhodovaní opierať priamo o ňu. Ktokoľvek, kto by chcel uplatniť námietku týkajúcu sa výhrady vo svedomí, by teda mohol (i keď to samozrejme nie je povinnosťou, ale stále len právom každého) čerpať len zo spektra cirkevných morálnych princíпов, bez ohľadu na svoje presvedčenie. Táto námietka zaznela mnohokrát v podobe, či nemá aj neveriaci človek svedomie a tiež ako požiadavka upraviť tieto záležitosti zákonom platným pre všetkých.

Po druhé, zmluva sa odvolávala na magistérium Katolíckej cirkvi a na jej vieroučné a mravoučné princípy. To by znamenalo, že sudca by musel

z týchto princípov vychádzať, poznať ich, interpretovať ich a bol by nimi viazaný, čo je v priamom rozpore s ústavným právom Slovenskej republiky a nerešpektuje autonómiu civilného systému práva a kánonického systému práva.

Pri presnejšej konštrukcii by sa dala snáď prvá z týchto námietok vysvetliť, avšak zostala by citlivou i naďalej. Druhá z uvedených námietok je však podľa môjho názoru správnu, pretože autonómiu právnych systémov civilného práva a kánonického práva nie je možné ani vhodné porušovať, prípadne tento princíp legislatívne lámať; je obojstranným mečom.

I táto vec však má riešenie. Budúca zmluva by mohla rešpektovať vo vedomí príliš silne zakorenenú predstavu o autonómii a nezávislosti civilného práva a noriem Cirkvi, vrátane kánonického práva. Nemusela by sa takto odvolávať na ďalší normatívny systém, ale mohla by obsahovať dohodu oboch strán na neporušiteľnosti konkrétnych princípov, na definovaných prvkoch vieroučných a mravoučných zásad Cirkvi. Mohli by byť napríklad takéto...

Budúca zmluva by mohla obsahovať dohodu o tom, že tieto princípy bude slovenská strana rešpektovať a bude ich garantovať vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku, v zákonoch. Štát by mal teda povinnosť vyplývajúcu z medzinárodnej zmluvy legislatívne, prostredníctvom vnútroštátneho práva, zákonov, zabezpečiť teraz i do budúcnosti a bez ohľadu na meniace sa názory politiky, aby sa právne vynuovalo, či nesankcionovalo, plnenie právnych povinností od ľudí, ktorí vo svojom svedomí majú voči porušeniu takýchto princípov výhradu. Sudca, ktorý bude riešiť takýto spor, by sa znovu pokojne opieral o právo štátu, ktorým je ústavne viazaný, o civilné právo a nie o učenie Cirkvi alebo kánonické právo, ktoré ho podľa našej ústavy tak, či tak neviaže.

Treba poznamenať že takáto právna úprava sa nevzťahuje na meritum veci, zjednodušene napríklad na to, či je abort dovolený alebo nie, ale bude jednoznačne riešiť možnosť odmietnutia účasti na ňom.

Na záver mi dovoľte pripomenúť fakt, že Základná zmluva so Svätou stolicou, a vo všeobecnosti aj medzinárodné, európske i vnútroštátne právne normy chrániace slobodu svedomia a slobodu náboženstva, ustanovujú povinnosť štátu garantovať možnosť správanie sa veriaceho v súlade s morálnymi a vieroučnými princípmi Cirkvi.

Všeobecne vo vedomí odborníkov i laikov akceptovaný princíp autonómie právnych systémov civilného práva a kánonického práva však vedie k záveru, že tak zložité záležitosti, akými sú práva súvisiace so svedomím, napríklad v oblastiach genetiky, či akýkoľvek zásahov do nedotknuteľnosti života, treba upraviť tak jasne a na tej úrovni, na akej sú v rovnakej oblasti upravené konkrétne a jednoznačne sankcionovateľné právne povinnosti toho, kto je ich nositeľom – teda zákonom štátu; inak sa rozhodovanie v týchto veciach môže stať nerovnovážnym a vágnym.

Na tomto príklade možno dokumentovať, že legislatíva vyžaduje hlboké a komplexné poznanie súvislostí; som vďačný, že k tomu prispieva aj táto konferencia.

Lektorovali: *Mons. Prof. Ján Duda, PhD.*

Doc. JCDr. Miloš Pekarčík, PhD.

Mgr. Viera Hubová, PhD.

Jazyková spolupráca: *PaedDr. Anna Dudová, PhD.*